

De haviken van het Kralingse Bos

André De Baerdemaeker [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; debaerdemaeker@bureaustadsnatuur.nl]

Garry Bakker [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; bakker@bureaustadsnatuur.nl]

Er lijkt een tendens gaande van diersoorten die zich in onze stad vestigen. Eerder zagen we de vos, de steen- en boommarter en de slechtvalk al hun intrede in Rotterdam doen. Stuk voor stuk roofdieren die hun stempel drukken op de stadsnatuur. In deze reeks dient zich nu nog wat schuchter de volgende kandidaat aan: de havik.

De havik (*Accipiter gentilis*) is niet echt een nieuwe speler op het Rotterdamse toneel, maar de roofvogel hield zich de afgelopen jaren vooral in de coulissen. Zo nu en dan werden overvliegende of jagende exemplaren in stadsparken en woonwijken gezien. Het ging dan vaak om onvolwassen vogels die met hun bruine jeugdkleed goed te onderscheiden zijn van hun blauwgrijze volwassen soortgenoten. Broedgevallen zijn bekend van verschillende gebieden die net buiten de gemeente Rotterdam vallen, waaronder het Geuzenbos (gemeente Westvoorne, vlakbij de Maasvlakte), het Lage Bergse Bos (Lansingerland), de Zevenhuizerplas (Zuidplas) en Bos Valckesteijn (Albrandswaard). Alleen in recreatiegebied Poldervaart, aan de rand van Schiedam, broedt de havik vermoedelijk al sinds 2015 binnen de grenzen van gemeente Rotterdam (K. Hoogteyling, waarneming.nl). Vanuit de stadsranden leek het aantal haviken de afgelopen jaren zoetjesaan wat toe te nemen. Er vestigden zich meer broedparen en de standvastige daarvan produceerden meer jongen. Dieper in de stad bleef het vooralsnog stil. In tegenstelling tot de nauw verwante maar veel kleinere sperwer (*Accipiter nisus*) lijkt de havik zich niet erg op zijn gemak te voelen in Rotterdamse stadsparken. In andere steden zien we echter hoe haviken het wel voor elkaar krijgen in een stedelijke omgeving, zoals in Groningen en Amsterdam (resp. Dekker *et al.* 2004, Bongers 2018). Al moet gezegd worden dat ze ook in die steden toch vooral grotere bospartijen en stille overhoekjes opzoeken. Nederlandse haviken lijken een stuk bescheidener dan hun Duitse soortgenoten, die er in het centrum van Hamburg een handje van hebben stadsduiven (*Columba livia*) van de straat te graaien in het volle zicht van verbaasde voetgangers (Rutz 2004).

Kralingse Bos

Het was Ton de Bloeme die de Kralingse haviken in januari 2019 ontdekte. Haviken kunnen hartje winter al behoorlijk luidruchtig zijn in de omgeving van het nest. Hij besloot de bezigheden van de vogels te volgen en zag hoe ze al vroeg in het jaar baltsend door het bos vlogen. Het was reden genoeg voor de gemeentelijke beheerders van het Kralingse Bos om Bureau Stadsnatuur in te schakelen. Ecoloog Garry Bakker volgde de haviken op de voet en adviseerde de beheerders over beschermingsmaatregelen (Bakker 2020). Er zijn geregeld evenementen in het Kralingse Bos en er is ook veel reguliere recreatie. Men wil voorkomen dat dit ten koste gaat van de nieuw gevestigde roofvogels. Bovendien is het interessant om te zien hoe de andere dieren in het bos beïnvloed worden

door de komst van de havik.

Op 15 april 2019 bezocht Garry in het gezelschap van beheerder Niels Harteveld en gemeentelijk boswachter Bas Groeneveld de locatie waar de haviken zich ophouden. Bij betreding van het bosvak hoorden zij direct hoe een mannetje luidkeels alarm sloeg. Dat was een goed teken. De vermoedelijke nestboom werd snel gevonden - een oude met klimop (*Hedera helix*) begroeide zomereik (*Quercus robur*) - maar in het dichte gebladerte bleef het nest zelf onzichtbaar. In de hieropvolgende weken werd de locatie geregeld bezocht, waarbij vrijwel steeds een van de volwassen vogels werd gezien. Bij verschillende gelegenheden zag men het mannetje met een prooi richting de nestlocatie vliegen, wat een duidelijke aanwijzing is dat er wordt gebroed.

▲ De overblijfselen van een ransuil die aan de haviken van het Kralingse Bos ten prooi viel, zijn opgenomen in de museumcollectie; NMR 9989-161344. (Kees Moeliker)

▲ Een jonge Kralingse havik op de uitkijk naar ouders met prooi; 1 augustus 2019. (Garry Bakker)

▲ Volwassen haviksmantel in zijn territorium in het Kralingse Bos; 21 april 2020. (Garry Bakker)

Definitief bewijs van een geslaagd broedgeval kwam op 22 juli 2019 toen André De Baerdemaeker behalve een volwassen havik ook een juveniel vrouwtje aantroef. Daarop bezocht Garry de locatie op 1 augustus en zag drie vliegvlugge juvenielen in de omgeving van de nestboom. Deze werden hierna nog geregeld waargenomen.

Prooikeuze

Hoewel een havik - of in ieder geval de vrouw - qua formaat redelijk overeenkomt met een buizerd (*Buteo buteo*), is het jachtgedrag van de twee roofvogels wezenlijk verschillend. Een buizerd leeft voornamelijk van muizen en grijpt zo nu en dan een jong konijn of, wanneer zich een buitenkans aandient, een houtduif. Voor de havik zijn middelgrote vogels en zoogdieren zoals duiven en konijnen juist stapelvoer. Alle dieren van pakweg het formaat van een spreeuw tot een wilde eend of een volwassen konijn moeten op hun tellen passen. De jachtgronden van de Kralingse havikman lagen in de omgeving van de manege en de golfbaan, waar hij het vooral op vogels had voorzien. Een andere keer werd hij met een konijn in de klauwen gezien. Forensisch onderzoek in de omgeving van het nest leverde restanten van twaalf prooi-soorten op. Behalve een jong konijn (*Oryctolagus cuniculus*) en een mol (*Talpa europaea*) ging het om vogels. De samenstelling van dit dieet wijst erop dat de Kralingse haviken dichtbij huis winkelen; het betreft vooral bosvogels waaronder ook groene

specht (*Picus viridis*), grote bonte specht (*Dendrocopos major*) en halsbandparkiet (*Psittacula krameri*). De meest opzienbarende prooi was een volwassen ransuil (*Asio otus*) waarvan de veren zowat door het hele bosvak verspreid lagen. Ransuilen zijn relatief kwetsbaar voor aanvallen door haviken en ook in andere delen van het land vindt men vaak uilenveren nabij haviksnesten (Bijlsma 1993). Alle havikprooieresten zijn opgenomen in de museumcollectie van Het Natuurhistorisch, onder de serie catalogusnummers NMR 9989-161344/58.

Nog geen stadsvogel

Het bosvak met het haviksnest is een relatief rustige hoek, weliswaar omgeven door paden, maar vanwege de hoge bomen en dichte kroonlaag vanaf medio april een 'wereld op zich'. De vogels kunnen hier relatief ongestoord hun gang gaan. Het is waarschijnlijk geen toeval dat de vogels kozen voor een van de hoogste bomen in het vak én een boom die grotendeels begroeid is met (altijd groene) klimop. Zo hebben ze al voordat het blad aan de bomen komt een beschutte en relatief veilige nestplaats.

Hoewel het Kralingse broedgeval ruim binnen Rotterdamse gemeentegrenzen valt, is van een urbaan broedgeval nog nauwelijks sprake. Uit de observaties en de prooikeuze blijkt dat deze haviken vooral binnen het bos opereren en zich nog geen echte stadsvogels voelen. De toename van haviken in de stadsranden en het toenemend gebruik van vogelrijke

woonwijken als jachtgebied kunnen misschien wel worden gezien als een voorbode voor een op handen zijnde kolonisatie, zoals in Hamburg het geval was. Rotterdam beschikt immers over een aantrekkelijk voedselaanbod in de vorm van een forse populatie stadsduiven.

Zo ver is het nu nog niet, al vergaat het de haviken in het Kralingse Bos in ieder geval nog goed. Ook in 2020 heeft het broedpaar met succes jongen grootgebracht, vier maar liefst. Bij het ter perse gaan van deze Straatgras maken deze jongen hun eerste proefvluchten door het bos. Wie weet jagen ze over een paar weken wel de duiven en kauwen uw straat uit. ◀

Literatuur

- Bakker, G. 2020 - Broedgeval van Havik in Kralingse Bos in 2019 - bSR-notitie 2080, Bureau Stadsnatuur, Rotterdam
- Bijlsma, R.G. 1993 - Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels - Schuyt & Co, Haarlem
- Bongers, F. 2018 - De Havik *Accipiter gentilis* in en rond Amsterdam: opkomst, verspreiding, voedsel en gebruik van het landschap - De Takkeling 26(3): 204-221
- Dekker, A.L., Hut, A. & Bijlsma, R.G. 2004 - De opkomst van de Havik *Accipiter gentilis* in de stad Groningen - De Takkeling 12(3): 205-218
- Rutz, C. 2004 - Breeding season diet of Northern Goshawks *Accipiter gentilis* in the city of Hamburg, Germany - Corax 19(3): 311-322